

NINA Kortrapport 12

Overvåking av hekkende horndykker i Troms 2015

Sveinn Are Hanssen
Vigdis Frivoll
Karl-Birger Strann
Matias Hagtvedt
Jan Heggås

NINAs publikasjoner

NINA Rapport

Dette er en elektronisk serie fra 2005 som erstatter de tidligere seriene NINA Fagrapport, NINA Oppdragsmelding og NINA Project Report. Normalt er dette NINAs rapportering til oppdragsgiver etter gjennomført forsknings-, overvåkings- eller utredningsarbeid. I tillegg vil serien favne mye av instituttets øvrige rapportering, for eksempel fra seminarer og konferanser, resultater av eget forsknings- og utredningsarbeid og litteraturstudier. NINA Rapport kan også utgis på annet språk når det er hensiktsmessig.

NINA Kortrapport

Dette er en enklere og ofte kortere rapportform til oppdragsgiver, gjerne for prosjekt med mindre arbeidsomfang enn det som ligger til grunn for NINA Rapport. Det er ikke krav om sammendrag på engelsk. Rapportserien kan også benyttes til framdriftsrapporter eller foreløpige meldinger til oppdragsgiver.

NINA Temahefte

Som navnet angir behandler temaheftene spesielle emner. Heftene utarbeides etter behov og serien favner svært vidt; fra systematiske bestemmelsesnøkler til informasjon om viktige problemstillinger i samfunnet. NINA Temahefte gis vanligvis en populærvitenskapelig form med mer vekt på illustrasjoner enn NINA Rapport.

NINA Fakta

Faktaarkene har som mål å gjøre NINAs forskningsresultater raskt og enkelt tilgjengelig for et større publikum. De sendes til presse, ideelle organisasjoner, naturforvaltningen på ulike nivå, politikere og andre spesielt interesserte. Faktaarkene gir en kort framstilling av noen av våre viktigste forskningstema.

Annen publisering

I tillegg til rapporteringen i NINAs egne serier publiserer instituttets ansatte en stor del av sine vitenskapelige resultater i internasjonale journaler, populærfaglige bøker og tidsskrifter.

Overvåking av hekkende horndykker i Troms 2015

Sveinn Are Hanssen
Vigdis Frivoll
Karl-Birger Strann
Matias Hagtvedt
Jan Heggås

Hanssen, S.A, Frivoll, V., Strann, K.-B, Hagtvedt, M. & Heggås, J.
2016. Overvåking av hekkende horndykker i Troms 2015 - NINA
Kortrapport 12. 19 s.

Tromsø, februar 2016

ISSN: 2464-2797

ISBN: 978-82-426-2890-9

RETTIGHETSHAVER

© Norsk institutt for naturforskning

Publikasjonen kan siteres fritt med kildeangivelse

TILGJENGELIGHET

[Åpen]

PUBLISERINGSTYPE

Digitalt dokument (pdf)

KVALITETSSIKRET AV

Sidsel Grønvik

ANSVARLIG SIGNATUR

Forskningsjef Sidsel Grønvik (sign.)

OPPDRAKSGIVER(E)/BIDRAGSYTER(E)

Fylkesmannen i Troms

OPPDRAKSGIVERS REFERANSE

2015/318-2

KONTAKTPERSON(ER) HOS OPPDRAGSGIVER/BIDRAGSYTER

Heidi-Marie Gabler

NØKKEWORD

Lyngen, Storfjord, Balsfjord, Målselv, Bardu, Salangen, Dyrøy, Sør-
reisa, Troms fylke, Horndykker, Overvåkingsrapport

KEY WORDS

Lyngen, Storfjord, Balsfjord, Målselv, Bardu, Salangen, Dyrøy, Sør-
reisa, Troms county, Slavonian greebe, Monitoring report

KONTAKTOPPLYSNINGER

NINA hovedkontor

Postboks 5685 Sluppen
7485 Trondheim
Telefon: 73 80 14 00

NINA Oslo

Gaustadalléen 21
0349 Oslo
Telefon: 73 80 14 00

NINA Tromsø

Framsenteret
9296 Tromsø
Telefon: 77 75 04 00

NINA Lillehammer

Fakkeltgården
2624 Lillehammer
Telefon: 73 80 14 00

www.nina.no

Sammendrag

Hanssen, S.A, Frivoll, V., Strann, K.-B, Hagtvedt, M. & Heggås, J. 2016. Overvåking av hekkende horndykker i Troms 2015 – NINA Kortrapport 12. 19 s.

På 52 lokaliteter fordelt på åtte kommuner i Troms har antallet hekkende par horndykker blitt overvåket siden 2001. Siden oppstarten har hekkebestanden blitt redusert med rundt 90 % med den sterkeste nedgangen i årene mellom 2001 og 2009. Rundt 2009 stoppet denne tilbakegangen noe opp, men fra og med 2010 har nedgangen fortsatt og i 2014 utgjorde bestanden bare 10 % av 2001-nivået.

2015 var nok et dårlig hekkeår for arten med kun 20 hekkende par innenfor overvåkingslokalitetene i Troms. Det virker som om horndykkeren ikke har kommet seg etter de særdeles dårlige hekkesesongene i 2010 til 2014. Det er ikke lenger noe usikkerhet omkring bestandsutviklingen hos horndykker basert på datasettet for de siste årene. Alle data tyder på at arten sliter med bestandsnedgang og hvis denne utviklingen fortsetter vil det ikke gå mange år før arten er borte som hekkefugl i fylket.

Det anbefales at overvåkingen utvides til å omfatte områder i Sør-Troms og da spesielt på Senja og Hinnøya. Dette vil gi økt kunnskap om den delen av hekkebestanden som ligger nær kysten av Sør-Troms.

Sveinn Are Hanssen, NINA, Framsenteret, Postboks 6606 Langnes, 9296 Tromsø, sveinn.a.hanssen@nina.no

Innhold

Sammendrag	3
Innhold	4
Forord	5
1 Innledning.....	6
2 Metode	7
3 Resultat og diskusjon	8
3.1 Kommunevis gjennomgang.....	8
3.2 Samlet gjennomgang for Troms	16
4 Konklusjon	18
5 Anbefalinger.....	18
6 Referanser	19

Forord

Karl-Birger Strann startet i 2001 overvåking av horndykker i 2001. Arten var fram til 2010 oppført som sterkt truet på den norske rødlista. I 2010 ble den tatt ut fra rødlista men er fra 2015 oppført som sårbar. I perioden etter at overvåkinga startet har horndykkerpopulasjonen gått kraftig ned i Troms og vi anser det som veldig viktig at denne overvåkingen videreføres. Lokalitetene er fordelt på åtte kommuner sentralt i Troms og studieområdet strekker seg fra Storfjord i nord til Salangen i sør. I 2015 bevilget Fylkesmannen i Troms et tilskudd på kr 40 000 for å opprettholde denne overvåkingen. I denne rapporten blir resultatene fra overvåkingsprosjektet i 2015 presentert.

Tromsø, 25. februar 2016 Sveinn Are Hanssen

1 Innledning

Horndykkeren har i Norge sin viktigste hekkeutbredelse fra Nord-Trøndelag til nordre deler av Nordland og Troms. Etter midten av 1990-tallet kom det flere rapporter fra artens utbredelsesområde i Europa der det ble dokumentert betydelige negative trekk i bestandsutviklingen. Også fra vårt naboland Sverige ble det rapportert om en klar tilbakegang i denne perioden (Douhan 1998). Arten sto fram til 2010 oppført som sterkt truet (EN) på den norske rødlista, men ble i 2010 tatt ut av lista (Kålås m fl 2006, 2010). På den nye rødlista som kom i 2015 er horndykkeren igjen ført opp som VU – sårbar (Henriksen & Hilmo 2015).

Strann startet i 2001 opp en fast overvåking av hekkende horndykker i Troms fylke (Stien m fl 2016). Flere av lokalitetene har i tillegg vært undersøkt årlig helt tilbake til 1982. Fra og med 2001 ble totalt 52 kjente hekkelokaliteter for horndykker besøkt i løpet av hekkesesongen. Lokalitetene er fordelt på åtte kommuner sentralt i Troms og studieområdet strekker seg fra Storfjord i nord til Salangen i sør. Samtlige lokaliteter er besøkt og registrert hver sommer siden juni 2001. Dette arbeidet ble startet opp fordi registreringer viste at arten allerede da gikk tilbake og på enkelte steder forsvant helt fra faste hekkelokaliteter flere steder i Troms.

Horndykkerpar hviler ved påbegynt reirflåte i isråk. Foto: Karl-Birger Strann ©

2 Metode

Undersøkelsene består i ett tidlig besøk på hekkelokalitetene der en registrerer alle reir og reir under bygging samt rugende fugler. Dette skjer normalt rett før St Hans. Alle lokalitetene ble tidligere (fram til 2011) besøkt minst én gang seinere i sesongen, og dette skjedde i all hovedsak mellom 10. og 20. juli. Unntaksvis kunne noen lokaliteter besøkes helt ut til de siste dagene av juli. Under det siste besøket ble alle reir som ble besøkt ved første runde sjekket på nytt og alle par med unger blir registrert. Etter 2013 ble samtlige lokaliteter besøkt minimum tre ganger hver. Dermed kunne vi fange opp eventuelle seine kull som var resultat av omlegging etter tap av reir/egg tidligere i sesongen. Noen sentrale lokaliteter som vannene i Skibotndalen i Storfjord og Sagelvvatnet i Troms samt omkringliggende vann ble besøkt minimum fem ganger. Sagelvvatn ble i 2015 besøkt hele 11 ganger.

Påviste par med reir blir kartfestet vha GPS. Ved ankomst til et nytt vann sjekkes lokaliteten for hekkende par fra et egnet punkt. I arbeidet brukes Swarowski 10x42 kikkert og Swarowski 20-60x teleskop. Alle registreringer blir gjort på GPS Garmin GPSMap 276C med N-50 kart. Årlige hekkedata inkludert reproduksjonsdata har blitt lagt inn i egen database (Excel) for samtlige år siden 2001.

Feltarbeidet er utført av Vigdis Frivoll, Matias Hagtvedt, Jan Heggås og Karl-Birger Strann.

Horndykker med halvvoksen unge. Foto: Karl-Birger Strann ©

3 Resultat og diskusjon

3.1 Kommunevis gjennomgang

Datasettene i 2015 ble samlet inn i løpet av perioden 10. mai til 20. august.

Lyngen kommune

Tre vann i Lyngen kommune er fulgt siden oppstarten i 2001. To av vannene er små og har naturlig ikke rom for så mange par, men ett, Jægervatnet, er forholdsvis stort og har potensiale for en høyere hekkebestand. 2009-resultatene viser en stabil hekkebestand sammenlignet med tallene fra 2005 og 2008, men med noe tilbakegang siden 2001 (Strann & Frivoll 2010). Det ble ikke påvist hekkende par i Lyngen kommune verken i 2014 eller 2015 (Tabell 2). Sammen med resultatet fra 2012-13 er dette det dårligste siden oppstarten i Lyngen i 2001.

Tabell 2. Antall hekkende og territorielle par horndykkere i utvalgte lokaliteter i Lyngen kommune i 2001, 2014 og 2015.

Lokalitet	Antall besøk	Antall par 2015	Antall par 2014	Antall par 2001
Elvejordvatnet	3	0	0	3
Litlevatnet	3	0	0	2
Jægervatnet	3	0	0	3
Totalt		0	0	8

Horndykkerpar i kurtise. Foto: Karl-Birger Strann ©

Storfjord kommune

To vann i Storfjord har inngått i overvåkingen siden oppstarten i 2001. Begge vannene ligger nært hverandre i de nedre delene av Skibotndalen og har tidligere hatt solide hekkebestander av horndykker (egne data fra 1980-tallet).

2015-resultatene viser nok en dårlig hekkesesong med kun fem påviste par som startet hekkesesongen, men ingen av disse parene gjennomførte hekkesesongen og fikk fram unger (Tabell 3). Fire par ble observert i Nedrevatn mens det ble registrert ett par i Øvstevatn. Det ble ikke påvist ungeproduksjon i disse to lokalitetene i 2015.

Nok en gang etablerte en hekkekoloni med hettemåser seg i Nedrevatn også på våren i 2015. I slutten av mai ble det registrert rundt 50 par hettemåser (noen rugende, andre i reirbygging) og noen par med dvergmauser. Da ble det registrert 2 par horndykkere som begge bygde reir og ytterligere to par som drev kurtise, men som ikke viste tegn på reirbygging. Ved besøk i juli ble det påvist 4 par horndykker på Nedrevatn, men samtlige lå bare og sov ute på vannet uten noen form for hekkeadferd. Det var heller ikke liv i hettemåsekolonien, samtlige fugler var forsvunnet. Fra da av var både horndykkere og hettemåser helt borte fra Nedrevatn og ingen av disse artene ble observert på de neste besøkene fram til siste besøk den 20. august (Tabell 3). Hva som var årsaken til at hettemåsene forsvant i de tre siste årene vites ikke. Totalt ble lokalitetene besøkt 8 ganger i løpet av hekkesesongen i 2015.

Tabell 3. Antall hekkende og territorielle par horndykkere i utvalgte lokaliteter i Storfjord kommune i 2001, 2014 og 2015.

Lokalitet	Antall besøk	Antall par 2015	Antall par 2014	Antall par 2001
Øvstevatnet	8	1	0	14
Nedrevatnet	8	4	4	10
Totalt		5	4	24

Balsfjord kommune

24 lokaliteter er overvåket i Balsfjord siden oppstarten i 2001. I 2015 ble det registrert 10 hekkende par i de 24 overvåkingslokalitetene i Balsfjord, noe som er en klar nedgang fra 2014 (Strann med fl 2015). I de nåværende lokalitetene som overvåkes ligger hekkebestanden dermed nå under 10 % av hva den var i 2001 (Tabell 4). Imidlertid var det en periode med svak nedgang mellom 2005 og 2009 (Strann & Frivoll 2010). Dette tyder på at i Balsfjord hadde bestanden fram mot 2009 stabilisert seg. Det er verdt å nevne at arten allerede i 2009 hadde forsvunnet fra en rekke vann der den hekket på 1980-tallet. Dette gjelder vann som Kvilarvatnet og Fjellvatnet samt flere mindre vann på Heia og ellers spredt rundt i kommunen. Imidlertid omfattet denne tilbakegangen i all hovedsak små vann med stort sett kun ett eller to

hekkende par. I de store vannene syntes tilbakegangen å være noe mer moderat og ingen av disse hadde mistet hele hekkebestanden fram til 2009.

Våren og forsommeren i 2015 var ganske lik 2014 og var preget av kjølig vær etterfulgt av en våt periode fra midten av juli. Været var likevel ikke så dårlig at det skulle ha noen større negativ betydning for horndykkeren i denne sesongen.

Allerede før horndykkerne trakk opp fra fjorden var det tydelig at det ikke var snakk om flere fugl denne våren enn i de foregående to-tre årene. Ved isgang var det tilsvarende få par til stede på overvåkingslokalitetene. Kun på tre vatn etablerte horndykkeren seg i 2015. Dette var de tre vannene Laksvatnet, Sagelvatnet og Langvatnet (på vei ned mot Øverbygd) (Tabell 4). Sammenlignet med 2001 så er arten forsvunnet som hekkefugl fra 20 av overvåkingslokalitetene i Balsfjord kommune.

I 2015 hadde Balsfjord alene 50 % av den samlede hekkebestanden som ble påvist i de 52 overvåkede vannene i Troms fylke. I 2001 var tilsvarende tall rundt 45 % og med en total hekkebestand på 228 hekkende par. Kommunen er fremdeles fylkets viktigste område for arten og dette er viktig å være klar over i forvaltningsarbeidet med arealinngrep i tilknytning til de gjenværende hekkelokalitetene.

Tabell 4. Antall hekkende og territorielle par horndykkere i utvalgte lokaliteter i Balsfjord kommune i 2001, 2014 og 2015.

Lokalitet	Antall besøk	Antall par 2015	Antall par 2014	Antall par 2001
Laksvatnet, Lombola	5	0	0	1
Laksvatnet, Storbukta	5	2	4	4
Tennesvatnet	5	0	0	2
Josefvatnet	6	0	0	5
Litlevatnet	4	0	0	4
Nordfjordvatnet	3	0	1	4
Hallarvatnet	5	0	0	4
Storfjellvatnet	3	0	0	3
Sagelvvatnet nord	11	2	4	4
Sagelvvatnet Holmebukta	11	0	0	3
Sagelvvatnet, reservatet	11	0	0	6
Sagelvvatnet, Vesterelv	11	1	1	3
Kjosvatnet	5	0	0	3
Nordbyvatnet	5	0	0	6
Skutvikvatnet	3	0	0	5
Stabbevatnet	3	0	0	3
Sandsvatnet	3	0	0	6
Femtevatnet	3	0	0	3
Henrikvatnet	3	0	0	3
Per-Jonsavatnet	3	0	0	2
Sjukavatnet	3	0	0	3
Takvatnet	5	0	0	6
Strømsli, lombola	6	0	0	3
Langvatnet ved Takvatnet	8	5	5	4
Langvatnet ved Sagelva	5	0	0	4
Rundvatnet	5	0	0	4
Store Juksavatnet	4	0	0	4
Totalt		10	15	102

Målselv kommune

I Målselv kommune er åtte lokaliteter blitt overvåket siden 2001. Også i denne kommunen ble hekkebestanden halvert mellom oppstarten av overvåkingen i 2001 til i 2009 (Strann & Frivoll 2010). Imidlertid synes tilbakegangen her å stoppe noe opp fram mot 2009 (Strann & Frivoll 2010), men etter 2009 har så tilbakegangen fortsatt. Tilbakegangen har vært stor i mange store vann som Takvatnet og Andsvatnet. Den økende forstyrrelsen i området fra hyttefolk kan muligens også være medvirkende her.

Totalt sett ble det i 2015 påvist tre hekkende par i studieområdet i Målselv, noe som bare utgjør 10 % av hekkebestanden i 2001 (Tabell 5). I mai 2013 ble det registrert en enkelt fugl på lombolaen ved Lille Rostadvatn, men ved flere besøk i juni og juli både i 2013 og 2014 ble det ikke observert horndykkere her i det hele tatt. Det var

derfor hyggelig at det i 2015 på nytt dukket opp et par her. Imidlertid ble det ikke produsert unger. Seks av åtte lokaliteter der det hekket horndykkere i 2001, er nå uten hekkende par.

Tabell 5. Antall hekkende og territorielle par horndykkere i utvalgte lokaliteter i Målselv kommune i 2001, 2014 og 2015.

Lokalitet	Antall besøk	Antall par 2015	Antall par 2014	Antall par 2001
Råvatnet	6	0	0	4
Skjoldkjosen	6	0	0	5
Lille Rostadvatn	4	1	0	4
Veltvatnet	4	0	0	3
Langkjøsvatnet	6	0	0	2
Takvatnet	6	0	0	4
Andsvatnet nord	3	0	0	4
Sagtjørna	3	2	2	4
Totalt		3	2	30

Bardu kommune

I Bardu er seks lokaliteter overvåket siden 2001. I kommunen ble hekkebestanden redusert mellom 2001 og 2009 (Strann & Frivoll 2010). Størst tilbakegang har det vært i Øvre Sætervatn og i Svartvatnet. Hekkebestanden av horndykker langs hele Barduelv-bassenget har blitt sterkt negativt påvirket av de mange nedtappingene av dette bassenget for vedlikehold av dammen ved Bardufossen. Rundt 1980 hekket det minst 20 par på strekningen mellom Heggelia og Strand like nedenfor Setermoen (egne upubliserte data), en strekning der det i 2015 hekket bare to par.

I 2015 ble det påvist kun to hekkende par i Bardu (Tabell 6). Som i 2014 hekket begge på holmene i Skoelvtløpet. Dette utgjør rundt 9 % av 2001-bestanden. Horndykkeren er borte som hekkefugl både i Abborvatnet og Langsvingvatnet. Disse er små vann med et hekkepotensiale for kun noen få par. Mer alarmerende er det at det i det store og tradisjonelt solide hekkevannet Øvre Sætervatn ikke er påvist hekking siden 2011.

Tabell 6. Antall hekkende og territorielle par horndykkere i utvalgte lokaliteter i Bardu kommune i 2001, 2014 og 2015.

Lokalitet	Antall besøk	Antall par 2015	Antall par 2014	Antall par 2001
Skoelvosen	7	2	2	6
Kjosen	7	0	0	3
Abborvatnet	3	0	0	3
Svartvatnet	3	0	0	4
Øvre Sætervatnet	7	0	0	5
Langsvingvatnet	3	0	0	2
Totalt		2	2	23

Salangen kommune

I Salangen er tre lokaliteter overvåket siden 2001. Bestanden i disse lokalitetene gikk tilbake fra 20 par i 2001 til 12 par i 2009 (Strann & Frivoll 2010). Størst registrert tilbakegang i 2009 var i Røyrbakkvatnet der det i 2009 hekket fire par mens det ble påvist sju hekkende par her i 2001. Imidlertid ble det påvist en svak økning mellom 2008 og 2009.

I 2015 ble det ikke påvist hekkende par i noen av vannene som tidligere har hatt solide hekkebestander (Tabell 7). Dette betyr at for øyeblikket hekker det ikke horn-dykker i overvåkingslokalitetene i Salangen kommune. En sjekk ved flere andre lokaliteter med potensiale for arten viste heller ikke tegn på at arten var til stede her.

Tabell 7. Antall hekkende og territorielle par i utvalgte lokaliteter i Salangen kommune i 2001, 2014 og 2015.

Lokalitet	Antall besøk	Antall par 2015	Antall par 2014	Antall par 2001
Øvervatnet	5	0	0	8
Nervatnet	5	0	0	5
Røyrbakkvatnet	6	0	0	7
Totalt		0	0	20

Dyrøy kommune

I Dyrøy er kun en lokalitet overvåket, Skøvatnet. Her har hekkebestanden gått sterkt tilbake fra 8 par i 2001 til 3 par i 2009, noe som da gav en restbestand på rundt 37 % (Strann & Frivoll 2010). I 2009 var det to av tre par på Skøvatnet som fikk fram unger. Det finnes flere egnede små skogsvann i kommunen, og det er mulig at det fremdeles hekker noen par horn-dykker i disse.

Heller ikke i 2015 ble det påvist hekkende par i Skøvatnet (Tabell 8). Det ble heller ikke observert enkeltindivid på vannet eller i den stilleflytende delen av Skøelva.

Tabell 8. Antall hekkende og territorielle par horn-dykkere i en utvalgt lokalitet i Dyrøy kommune i 2001, 2014 og 2015.

Lokalitet	Antall besøk	Antall par 2015	Antall par 2014	Antall par 2001
Skøvatnet	4	0	0	8

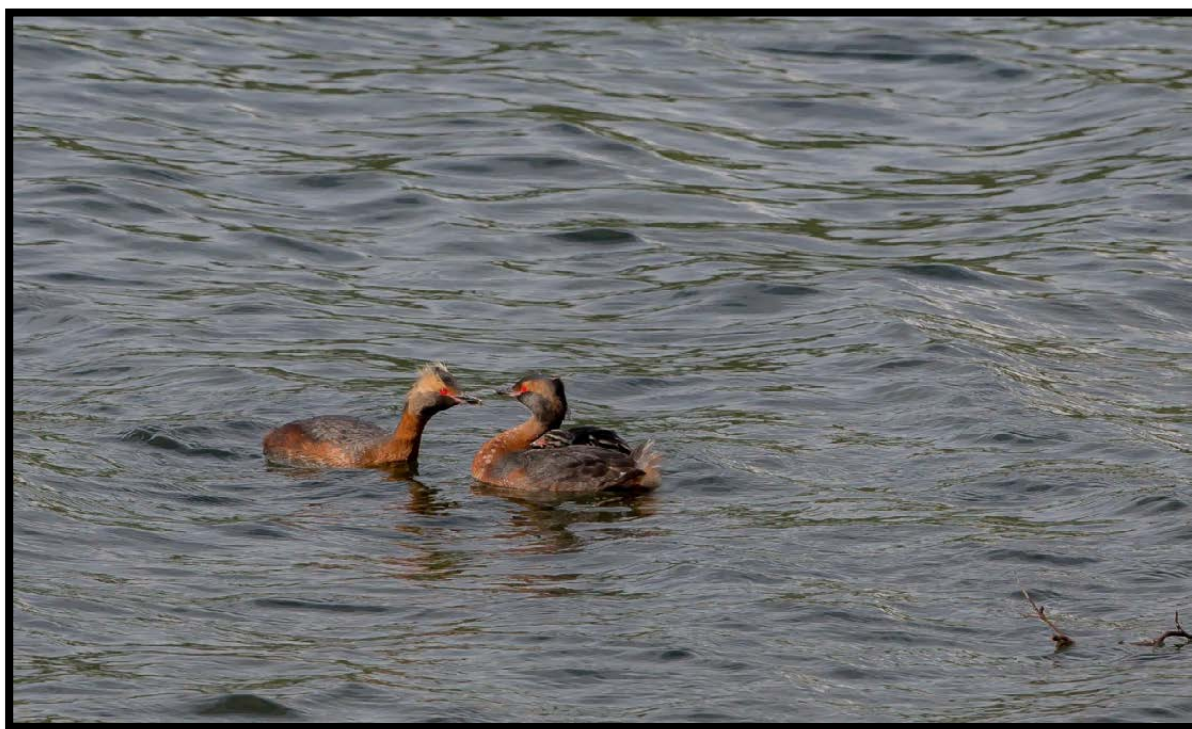
Sørreisa kommune

I Sørreisa er to lokaliteter blitt overvåket siden 2001. Hekkebestanden i 2009 lå på rundt 60 % av hva som ble registrert i 2001 (Strann & Frivoll 2010). Den negative utviklingen har vært forholdsvis lik på begge lokalitetene og har fortsatt etter 2009 (Tabell 9).

I 2015 ble det ikke påvist noen hekkende par på de to lokalitetene som er blitt overvåket (Tabell 9). Reisavatnet har vært det vannet som har hatt flest hekkende par med hele åtte par i 2001. Det ble i 2015 heller ikke påvist hekkende par horndykkere på andre vann som ikke inngår i overvåkingen.

Tabell 9. Antall hekkende og territorielle par horndykkere i utvalgte lokaliteter i Sørreisa kommune i 2001, 2014 og 2015.

Lokalitet	Antall besøk	Antall par 2015	Antall par 2014	Antall par 2001
Reisavatnet	3	0	0	8
Vågvatnet	3	0	0	5
Totalt		0	0	13

Horndykkerpar med unger på ryggen. Foto: Karl-Birger Strann ©

3.2 Samlet gjennomgang for Troms

Resultatene for 2015 var fremdeles svake sammenlignet med alle tidligere år i overvåkingsprosjektet (Tabell 1). Overvåkingen i de 52 lokalitetene viste at det var kun 20 hekkende par samt noen få ikke-hekkende voksne individer. Dette utgjør kun 8,8 % av 2001-bestanden og rundt en fjerdedel av 2009-bestanden. Inkludert 2015-resultatet har horndykkerbestanden de fem siste årene ligget på rundt 10 % av 2001-bestanden og rundt 20 % av 2009-bestanden (Strann med flere 2013). Dette er selvsagt dramatiske tall og arten viser også en sterk negativ trend mange andre steder, for eksempel i det meste av Nordland fylke (egne data).

I overvåkingsområdene i de åtte kommunene i Troms ble hekkebestanden mellom 2001 og 2009 halvert og lå i 2009 på rundt halvparten (54 %) av 2001-bestanden. Allerede den tilbakegangen som skjedde fram til 2009 må betegnes som dramatisk for arten. Imidlertid synes det som om nedgangen i 2009 hadde stoppet noe opp flere steder og mellom 2008 og 2009 var det en liten, men positiv bestandsutvikling innenfor studieområdet (Strann & Frivoll 2009, Strann m fl 2010). Det finnes klare forskjeller mellom de enkelte kommunene, men også mellom lokaliteter i den enkelte kommunen.

Det er usikkert hva tilbakegangen skyldes, men data fra Skottland tyder på at arten der er særlig utsatt for reirpredasjon fra kråker og villmink (Summers med flere 1994). Villmink er nå en vel-etablert art i det meste av våre ferskvann og vassdrag og det er mulig at tilbakegangen i noen grad kan skyldes økt predasjon også her. Dette er imidlertid ikke dokumentert. Imidlertid synes ungeproduksjonen hos de parene som går til hekking ikke å være spesielt dårlig (egne upubliserte data) sammenlignet med data fra andre land (Stuart Benn, RSPB Skottland, pers medd). Det synes som om antallet par som ankommer hekkeområdene i Troms stadig går ned og det er derfor mer sannsynlig at den store tilbakegangen kan finnes på vinterområdene eller langs trekkruta mellom vinterområdene og hekkeplassene. Det foreligger ikke data på hvor de hekkende horndykkerne i Troms overvintrer, men det antas at mange overvintrer langs vestkysten av Norge, men at et ukjent antall trekker ned til Nordsjøkystene og Skagerak (Cramp & Simmons 1977).

I Finland er hekkebestanden også i nedgang og heller ikke der synes det som om en vet med sikkerhet hva årsakene til denne nedgangen er (<http://atlas3.lintuatlas.fi/results/-species/slavo-nian%20grebe>). Horndykkeren står oppført som sårbar – VU – på den finske rødlista.

Som for 2014 er 2015-sesongens dårlige hekketilslag vanskelig å forklare ut fra lokale forhold ettersom været ikke var spesielt ugunstig for horndykkeren. Våren og forsommeren var kjølig, men med en fin sommer med en moderat flom som horndykkeren normalt takler greit. I midten av juli fikk vi en periode med noe regn, også dette i en mengde som vanligvis ikke er et problem for horndykkeren. Imidlertid var hekketilslaget allerede før denne perioden av hekkesesongen så dårlig at vi antar at været har hatt en mindre betydning for horndykkerens dårlige hekketilslag i 2015. Det synes som om antallet par som ankommer hekkeområdene i Troms på våren nå er svært lavt sammenlignet med 1990-tallet. Få overskuddsfugler eller par uten hekketilknypning observeres. Hekkebestanden utgjorde i 2015 under 10 % av hva bestanden var i 2001 da overvåkingen startet opp. Vi sjekket i 2015 også en rekke andre vann i Troms utenom de 52 overvåkingsvannene og vi fant ingen nyetableringer i disse.

Tabell 1. Antallet registrerte hekkende par horndykkere i åtte kommuner i Troms i 2015, 2014, 2009 og 2001 vist i % av antall hekkende par registrert ved starten av overvåkingen i 2001.

Kommune	2015		2014		2009		2001
	N	%	N	%	N	%	Par
Storfjord	5	20,8	4	16,7	15	62,50	24
Lyngen	0	-	0	-	5	62,50	8
Balsfjord	10	9,8	15	14,7	49	48,04	102
Målselv	3	10,0	2	6,7	15	50,00	30
Bardu	2	8,7	2	8,7	16	69,57	23
Salangen	0	-	0	-	12	60,00	20
Dyrøy	0	-	0	-	3	37,50	8
Sørreisa	0	-	0	-	8	61,54	13
Troms totalt	20	8,8	24	10,5	123	53,9	228

4 Konklusjon

Overvåkingen av hekkende horndykker på 52 lokaliteter i åtte kommuner i Troms har vært gjennomført årlig siden 2001. Resultatene viser at hekkebestanden ble halvert mellom 2001 og 2009. Tilbakegangen stoppet noe opp rundt 2009, men har siden 2010 igjen skutt fart og arten går fremdeles tilbake over hele fylket. I 2015 hekket det kun 20 par eller under 10 % av den totale hekkebestanden som ble påvist på disse 52 lokalitetene i 2001. Data fra de fire siste årene (2011-2015) viser at hekkebestanden er dramatisk redusert på vel 20 år og arten er nå svært fåtallig som hekkefugl i fylket.

Horndykkeren ble tatt av den norske rødlista i 2010, men sliter betydelig i det meste av Nord-Norge, en region som utgjør et av de viktigste hekkeområdene for arten i hele Norge. Ved revidering av rødlista for fugl i 2015 ble arten igjen ført opp her – nå som sårbar (VU) (Henriksen & Hilmo 2015). Uavhengig av det Nasjonale overvåkingsprosjektet ønsker NINA å fortsette overvåkingen av arten i Troms etter opprinnelig oppsett med 52 lokaliteter. Dette fordi slike grundige datasett vil styrke mulighetene for å tolke data fra fylket som samles inn i det nasjonale arbeidet. I tillegg har NINA samlet inn utfyllende informasjon både på kullstørrelser og ungeproduksjon gjennom hele studieperioden. Dette er også data vi vil fortsette å samle inn fra de 52 lokalitetene. Det er ekstra viktig å følge opp de mange lokalitetene som i løpet av de siste årene ikke har hatt hekkende horndykker for å avdekke om noen reetablerer seg på disse.

5 Anbefalinger

1 – overvåkingen av horndykker i de 52 lokalitetene i åtte kommuner i Troms anbefales opprettholdt i NINA selv om den nasjonale overvåkingen er startet opp. I det nasjonale prosjektet jobbes det fremdeles med metodeutvikling slik at det er viktig at denne lange tidsserien i Troms kan fortsette til et godt nasjonalt overvåkingsprosjekt er etablert. Overvåkingen i Troms vil kunne evaluere om nasjonal metode fanger opp hva som skjer med arten i denne regionen. Vi foreslår at overvåkingen utvides ved å ta inn noen vann på Senja og i Sør-Troms.

2 – det anbefales at det gjennomføres en totalkartlegging av hekkende horndykker i Troms snarest mulig. Dette vil kunne gi et nytt, revidert overslag over fylkets samlede hekkebestand. Bestanden er nå så lav at det ikke skal mye til for at den kan forsvinne helt fra vår fauna.

6 Referanser

- Cramp, S. & Simmons, K.E.L. 1977. Handbook of the birds of Europe, the Middle East, and North Africa: the birds of the Palearctic. Vol 1: Ostrich – ducks. Oxford.
- Douhan, B. 1998. Svarthakedoppingen. En fågel i tilbakagång i Sverige. Vår Fågelvärld 57 (1):7-22.
- Henriksen S. og Hilmo O. (red.) 2015. Norsk rødliste for arter 2015. Artsdatabanken, Norge
- Kålås, J.A., Viken, Å. og Bakken, T. (red). 2006. Norsk rødliste 2006 – 2006 Norwegian Red List. Artsdatabanken, Norway.
- Kålås, J.A., Gjershaug, J.O., Husby, M., Lifjell, J., Lislevand, T., Strann, K.-B. og Strøm, H. 2010. Fugler. I: Kålås, J.A., Viken, Å., Henriksen, S. og Skjelseth, S. (red). 2010. Norsk rødliste for arter 2010. Artsdatabanken, Norge.
- Stien, J., Strann, K.-B., Jepsen, J.U., Frivoll, V. og Ims, R.A. 2016. Breeding persistence of Slavonian Grebe (*Podiceps auritus*) at long-term monitoring sites: predictors of a steep decline at the northern European range limit. *Journal of Ornithology* 157:75-84.
- Strann, K.-B. & Frivoll, V. 2009. Overvåking av hekkende horndykker i Troms 2008 - NINA Minirapport 255. 14 s.
- Strann, K.-B. & Frivoll, V. 2010. Overvåking av hekkende horndykker i Troms 2009 - NINA Minirapport 290. 15 s.
- Strann, K.-B., Frivoll, V. & Heggås, J. 2011. Overvåking av hekkende horndykker i Troms 2010 - NINA Minirapport 323. 15 s.
- Strann, K.-B., Frivoll, V., Heggås, J. & Hagtvedt, M. 2013. Overvåking av hekkende horndykker i Troms 2012 - NINA Minirapport 436. 20 s.
- Strann, K.-B., Frivoll, V., Heggås, J. & Hagtvedt, M. 2014. Overvåking av hekkende horndykker i Troms 2013 - NINA Minirapport 485. 19 s.
- Summers, R.W., Mavor, R. & Hogg, S. 1994. Factors affecting loch selection and breeding success of slavonian greebes in Scotland. RSPB Report 1994.

ISSN: 2464-2797
ISBN: 978-82-426-2890-9

Norsk institutt for naturforskning

NINA Hovedkontor

Postadresse: Postboks 5685 Sluppen, 7485 Trondheim

Besøks-/leveringsadresse: Høgskoleringen 9, 7034 Trondheim

Telefon: 73 80 14 00, Telefaks: 73 80 14 01

E-post: firmapost@nina.no

Organisasjonsnummer 9500 37 687

<http://www.nina.no>

Samarbeid og kunnskap for framtidens miljøløsninger